



Købstadshåndværkere før

midten af 1800-tallet



Disposition

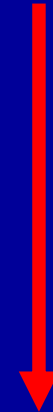
- Lidt om afgrænsning
- Hvad er et laug?
- Problemfelter og kilder i relation til laug
- Andre kilder
- Om det at arbejde med laugsarkiver
- Den genealogiske mission

Lidt om afgrænsning

Forhold i købstæderne

Indtil midten af
1800-tallet

Ikke Landhåndværkere



Næringsloven 1862 er
IKKE ensbetydende
med, at alt bliver givet
frit

Ikke om
organisationerne



Eksempelvis
Industriforeningen 1838

Et
bestemt
fag

Faglige

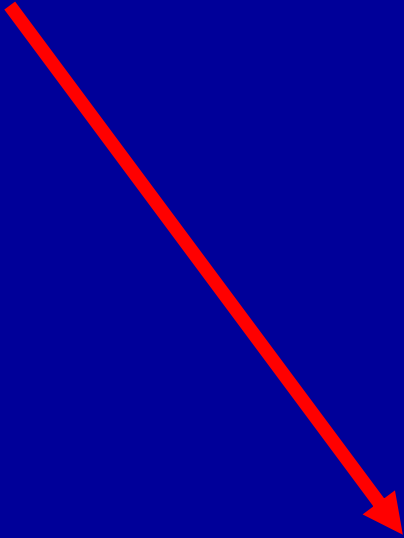
Økonomi

Sociale

Hvad er et laug?

Fagligt afgrænset sammenslutning af næringsdrivende i købstæder, der varetog en række af medlemmernes økonomiske, faglige og sociale interesser over for samfund og øvrighed


Andre betydninger
af ordet Laug /Lav



Ejerlav


Bylav

Hvad er et laug?

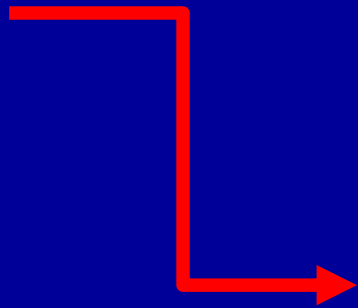
Organiseringsform for **håndværkere** i
købstæderne  Højmiddelalderen
(11. århundrede til midten af 1300 tallet)

Fra senmiddelalderen og fremefter
Handelslaug (købmandslaug)

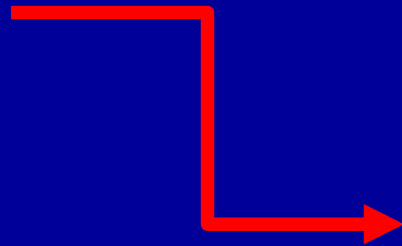
I løbet af 1700-tallet
fabrikslaug

Andre typer 

Laugene - en videreudvikling
af de middelalderlige
GILDER

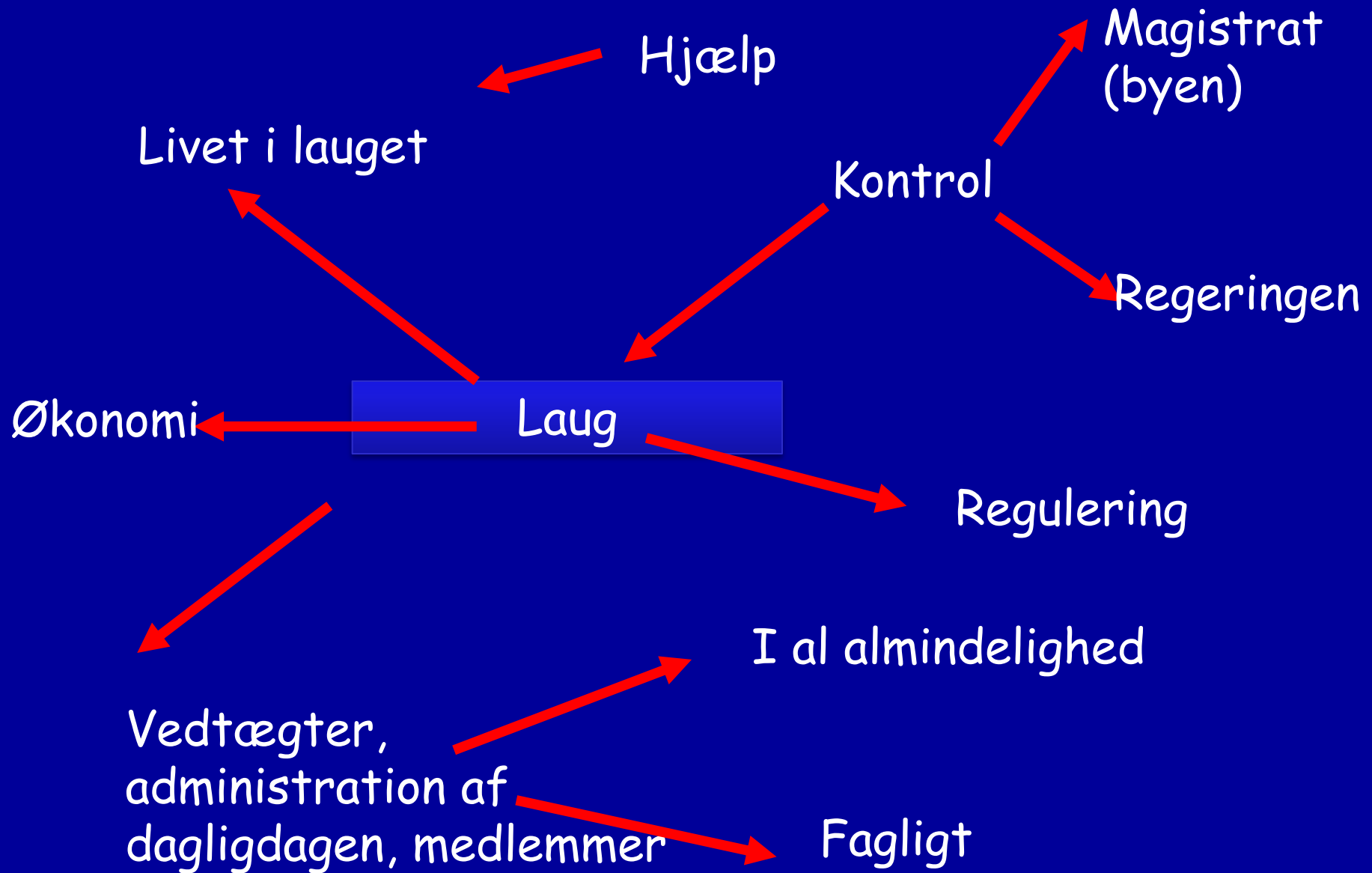


Samfundets
differentiering



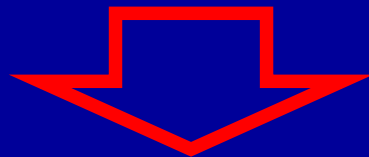
Laug

Relevante problemfelter i relation til laug = kildemuligheder



Vedtægter

Skråer → Artikler → Laugsartikler



Eneret på oplæring af lærlinge og svende
Bedømme faglig duelighed

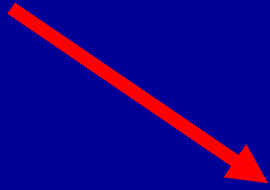
De laugsmæssige erhverv kunne kun udøves af
personer, som havde vundet borgerskab og som var
optaget i det pågældende laug

Opsporing sammen med politiet

Artiklerne oprindeligt godkendt af
lauget selv, men fremtræder som
godkendt af Borgmester og Råd

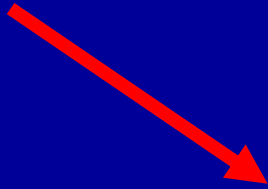
Fra 1500-tallet i stigende grad
godkendt af kongen

Bønhaser



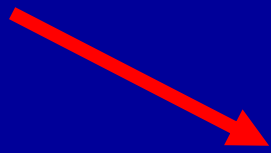
Medlem af laugget
men arbejder selvom
ikke berettiget
dertil

Fuskere



Ikke medlem af
laugget men
arbejder alligevel

For at holde styr
på det hele



Skrive tingene ned

Det centrale dokument er

LAVSPROTOKOLLEN (Laugsbøger)
Forhandlingsprotokol mm

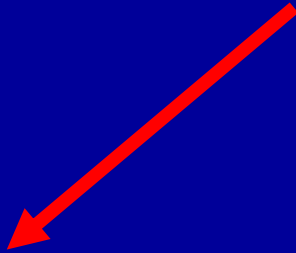
Meget blandet indhold

Kronologisk men!

Hovedgrupperinger inden for laug

I hovedtræk ens uanset
håndværk eller handel

Lavsoldermanden



Forskellige regler
for valg

Normalt valg for 2 år

Hjælpere - ofte
kaldet bisiddere

Forskellige
beslutningskompetencer



Lavsforsamlinger

Oldermandens opgaver

- Ro og orden
- Offentlige bekendtgørelser
- Efterspore fuskere og bønhaser
- Fortegnelser over laugets medlemmer
- Bindeleddet til myndighederne

Drenge

Lærlinge

Svende  ?Selvstændigt

Mestre  = Laug^et

Medlemmer af handelslaug benævnes ofte
INTERESSENER

Man indskrives som
lærling

Geburtsbreve

Berettiget til at aflægge svendep prøve (svendestykke)

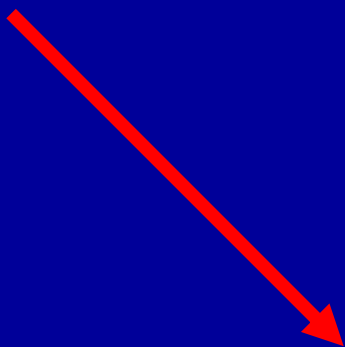
Prøvetid

Læretid 2-6 år

Indskrivningspenge

Udskrivningspenge

Efter bestået
svendestykke
indskrives
[UDSKRIVES] han
som svend

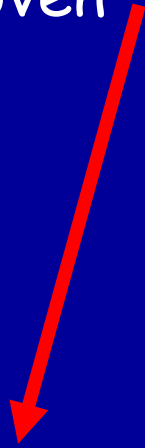


Man ændrer status
fra at være dreng
til at være svend

Berettiget til at
gøre mesterstykke

3-4 år som svend

Bestå mesterprøven



Indskrivning i det egentlige
LAUG

Svendene dannede ofte
en art selvstændig
laugsorganisation

Svendelaug

Svendeforbindelser

Svendekorporationer

Svendelaugene ledes af
OLDGESELLER

Relevante problemfelter i relation til laug

Økonomi

Laug



Lavskasse (mesterlade)

Svendekassen (Svendeladen)

Indtrædelsespenge

Indskrivning /udskrivning

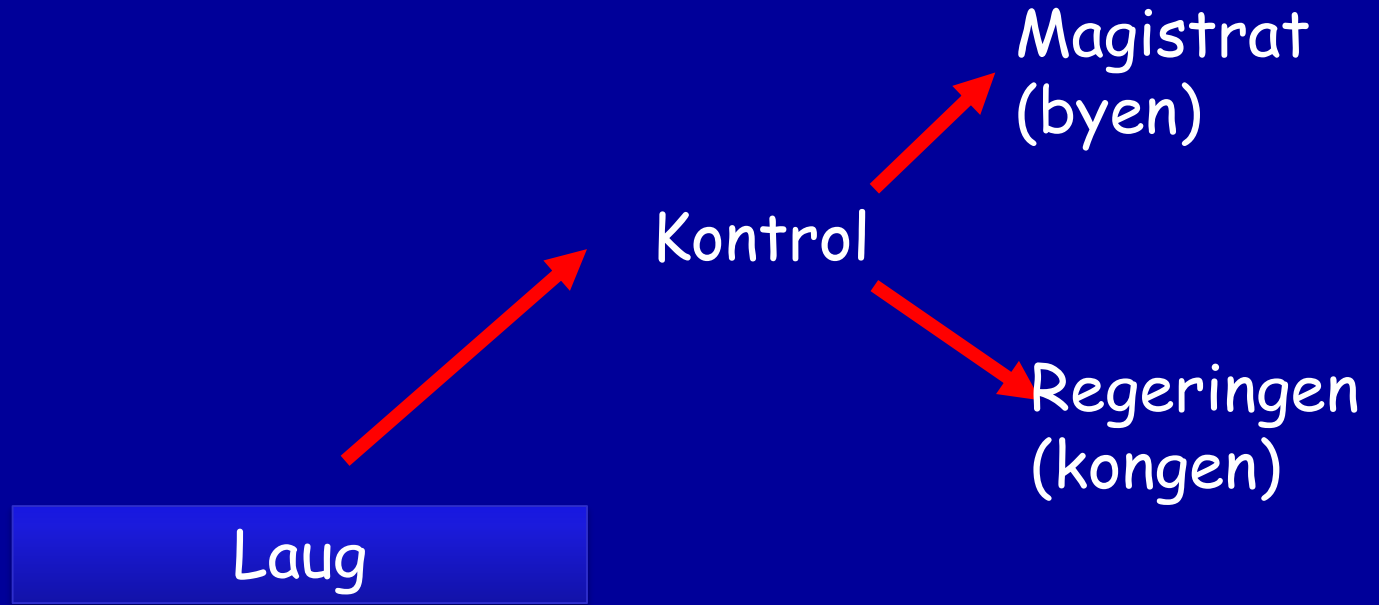
Kontingent (kvartalspenge)

Betaling for opnåelse af mesterstykke

Syge, fattig, tidepenge

Revision af regnskab
hos magistraten

Relevante problemfelter
i relation til laug

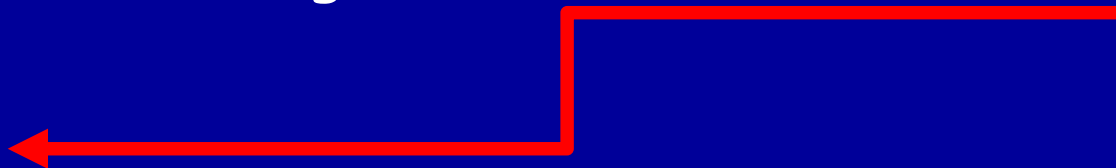


Mantra i 12.-14. århundrede hos
centralmagten

Håndværk i købstæderne



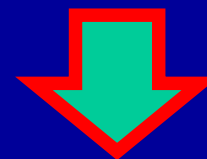
Skabe baggrund for en stærk
borgerstand med gode økonomiske
muligheder



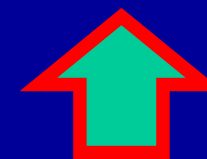
Fremme borgernes velstand,
skattebetaling, vareforsyning først og
fremmest levnedsmidler

Statsmagten understøtter

Men - staten må også regulere qua laugenes monopolagtige stilling



Laugene søger mest mulig selvstændighed



Magistrater

Danske Kancelli

Indenrigsministeriet



Borgerskab, deltagelse i møder,
autorisationer, priscouranter

Arbejdsdeling så vidt
fremskreden



At det kan
betale sig
udelukkende
at ernære sig
ved én enkelt
næringsvej

Efterhånden som der
kom flere udøvere af
samme næring

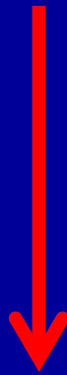
Myndighederne /staten

Laugsorganisationen var lokal og afpasset efter de lokale markeder

Skal både sikre producenterne og forbrugerne

Laugene havde reelt monopol - til gengæld måtte øvrighederne have ret til udbredt kontrol

Borgerskaber - officiel
tilladelse til at udøve
erhverv i en købstad



Borgerskabsprotokoller

Rådstueprotokollen

Næsten altid alfabetiske navneregistre

Indenrigsministeriet: Indberetning om Haandværkerlaug i Købstæderne 1853

Haandværkslugene i <i>Næstved</i> Købstad.									
De enkelte Laug.	Bemærkninger til Laugene, i henhold til 1848 og 1850's Reglement og de senere Aars Indberetninger herom, samt de til Laugene hørende Reglementer og Statutter.	De Laug, der indberettede sig til den 1. April 1853.	De Laug, der ikke indberettede sig til den 1. April 1853.	Laugsternes samlede Antal.			Primestore og assistentes Medkjøbere Tal.		Anmærkninger.
				Stue.	Stue.	Stue.	Primestore.	Assistenter.	
<i>Kjøbmandslauget</i>	<i>Kjøbmandslauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Kjøbmandslauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Kjøbmandslauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>11</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	
<i>Skredderlaug</i>	<i>Skredderlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Skredderlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Skredderlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>11</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	
<i>Skomakerlaug</i>	<i>Skomakerlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Skomakerlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>Skomakerlauget er et af de gamle Laug i Næstved, og har været i Existerens siden 1742.</i>	<i>39</i>	<i>33</i>	<i>16</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	

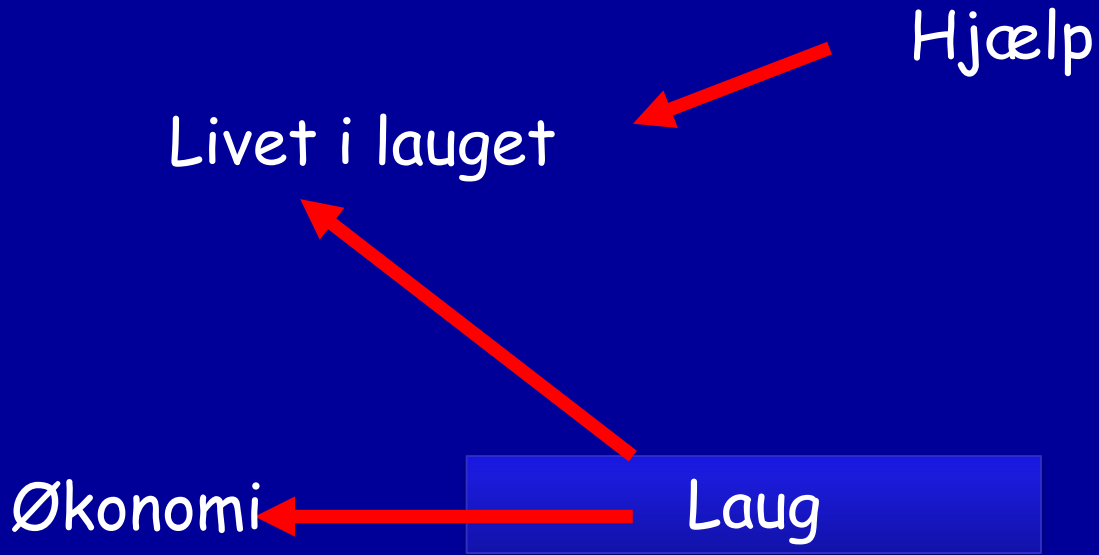
Det foranstaaende Beretning er indsendt af Kjøbmandslauget og de andre Laug i Næstved den 1. April 1853.

Næstved Kjøbmandslauget den 1. April 1853.

— — —

Haandværkslugene i Næstved Købstad

Relevante problemfelter
i relation til laug



Sygeforsikring

Begravelseskasser

Pensionsordninger

Enkekasser



Lebe No.	Indtægt	Navn.	Død.	Ordn.
1.	1869.	O. Steffens		indtægt
2.		Fritz Meyer Oldemann	1875.	1875
3.		G. V. Frydenlund	1884	Indtægt føds. 1886.
4.		Th. Strange	1885.	Indtægt føds. 1870
5.		O. C. de la Motte	1875.	indtægt 1875.
6.		S. Mortensen.	1875.	indtægt 1875.
7.		S. P. Steenberg.	1875.	Indtægt føds. 1890.
8.		Th. Lambrecht.		Indtægt
9.		O. Jørgensen.	1887.	føds. 1890.
10.		W. Jørgensen.	1869.	indtægt 1869.

Relevante problemfelter i relation til laug

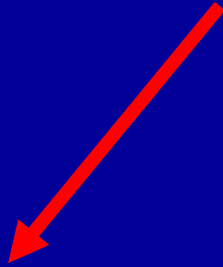
Laug



```
graph LR; Laug[Laug] --> Regulering[Regulering]
```

Regulering

Fra begyndelsen af 1600-tallet: Merkantilismen



Øget statslig
kontrol

Udviklingen inden for
fabriksvirksomhed

Stigende uvilje mod
laugsmonopolerne

Frimestre

1713



Ved hvert laug
må optages 1-2
frimestre, der
må holde en
svend men ikke
oplære drenge

Københavns brand 1728

1761 Også tilladt at
holde dreng

Forordningen 1800 21/3

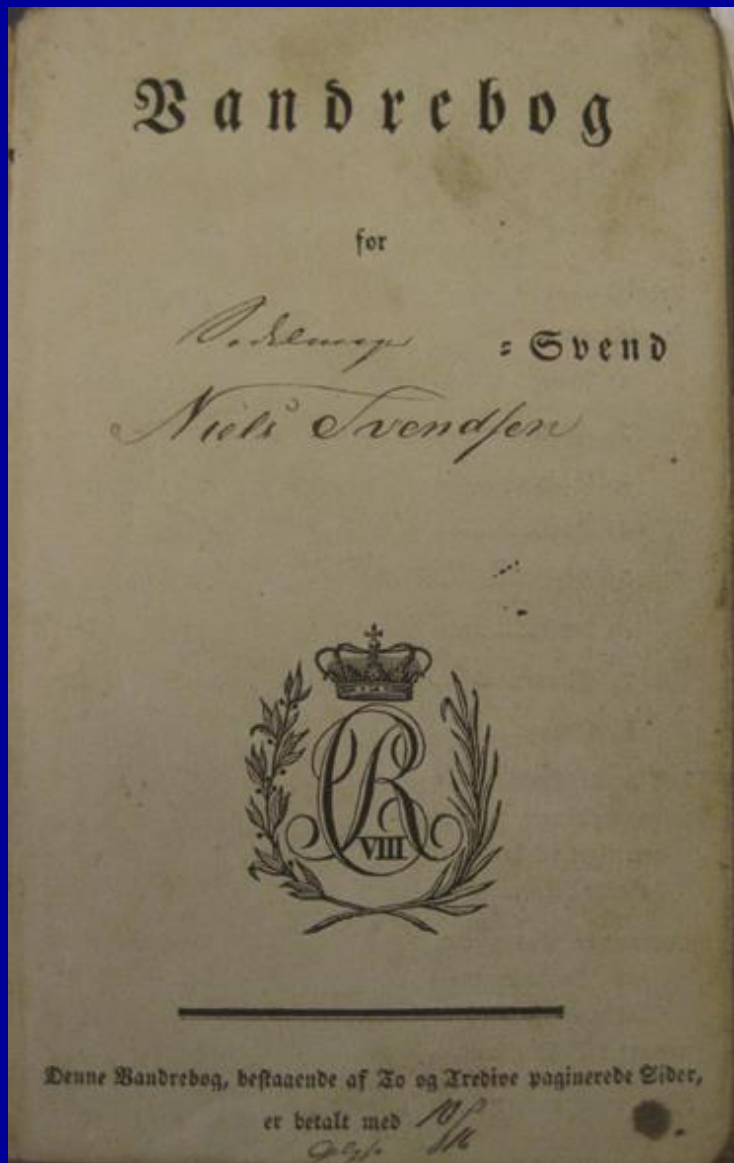


Man skal have
arbejdet i 4 år som
svend for at kunne
blive frimester

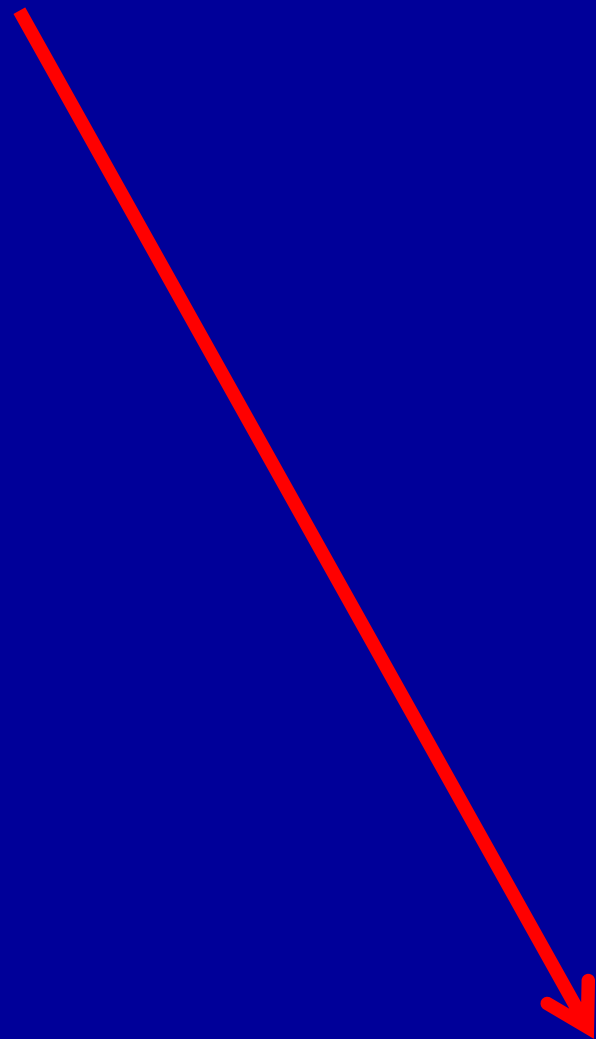
Øget statslig regulering

Ideologisk modvind

1857-lovene



Vandrebog for
Sadelmagersvend Niels
Svendsen



Det tekniske Selskabs Skoler senere Københavns Tekniske Skole



Perspektivklasse - undervisning i tegning

Markeder

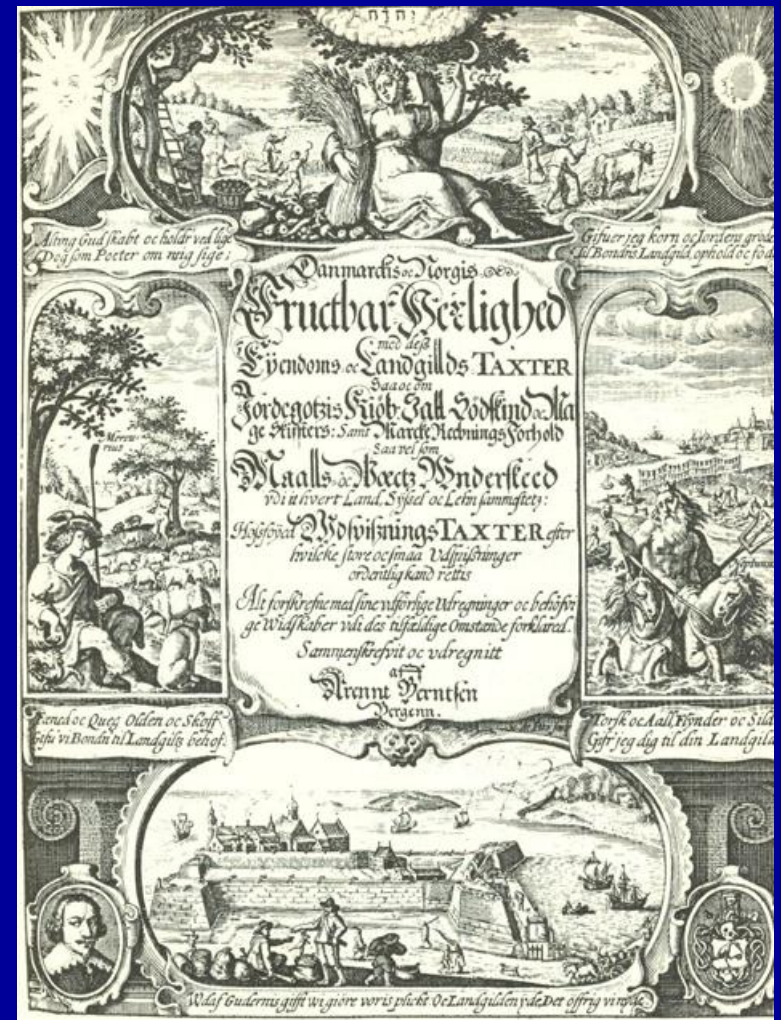
Roskilde Byfoged Markedsjournal 1830-44

Markedet den 13^{de} May 1830

N ^o	Navn	Færdig	Aldre	Pladsen		Ammont
				g i	Dals	
				Res	l	
1	Jacobsen Puar	Porsmose	galt	3	3	
2	Chr. Schiøt	Indby	v	3	3	X
3	P. Mathen	v	klunnes	3	3	X
4	O. Klunnes	v	v	3	3	X
5	Dals	v	v	3	3	X
6	C. Andersen	v	v	3	3	X
7	C. Jørgensen	v	v	3	3	X
8	A. Jensen	v	v	3	3	X
9	v	v	v	3	3	X
10	v	v	v	3	3	X
11	P. Jørgensen	v	v	3	3	X

Arent Berntsen: Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed (1656)

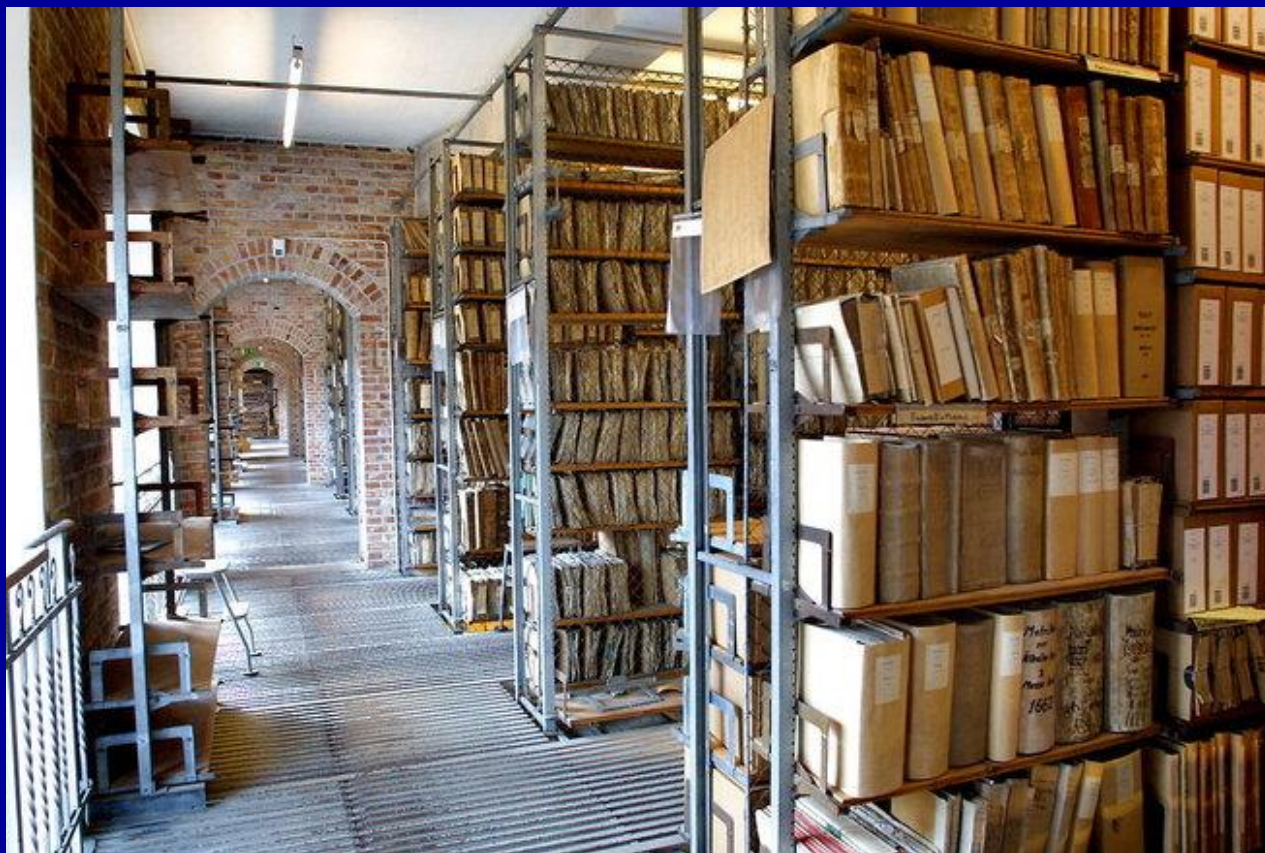
Topografisk værk dækkende Danmark og Norge



Danske Kancelli



Adskillige bestillinger



Om det at arbejde med
laugsarkivalier



Problemstilling

Hans Caspersen er registreret i
folketællingen 1840 som tømrer
i Vejle

Hvor er han født?

Kan laugsarkivet give mig
oplysninger?

Sund fornuft-

registrering ved optagelsen

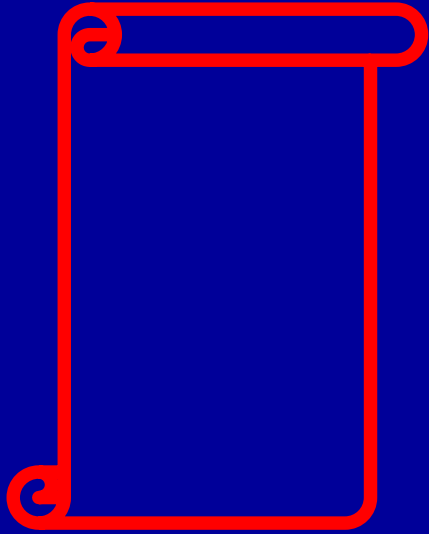
Magdalene Olufzdatter
har været gift med
Gørtler Mouritz
Søfrensen.

I folketællingen 1850 er
hun registreret som
enke

Får hun understøttelse af lauset?

HUSK

- Meget gamle arkivalier
- Store forskelle fra det ene laug til det andet
- Store lokale forskelle
- Mange forskellige instanser er involveret
- Ej nødvendigvis sammenhæng mellem anes bopæl og lauget



Hvilke oplysninger findes i laugsprotokollen?

Genskabe laugets daglige administration

Malerlavets arkiv

Arkivserier

- Ligkasseprotokol 1747-1866
- Kontrabog for ligkasseprotokollen 1814-1866
- Laugsprotokol 1823-1859
- Schreib- und Quartal-Buch für die kunstliebende Mahlergesellen Anno 1721 1721-1749
- Diverse dokumenter 1687-1889
- Oldermandens laugsbog 1699-1858
- Forhandlingsprotokol 1736-1823
- Forhandlingsprotokoller 1845-1906
- Forhandlingsprotokol for faglige møder 1898-1913
- Forhandlingsprotokol for voldgiftsretten i malerfaget 1893-1918
- Forhandlingsprotokol for prislisteudvalget 1907-1908
- Mesterbøger 1734-1863
- Register over mestre 1850-
- Medlemsprotokoller 1887-1918
- Register over mestre og deres svende 1845-1853
- Protokol for svendene 1800-1845
- Drengenes ind- og udskrivningsprotokoller 1785-1846
- Ind- og udskrivningsprotokoller for lærlinge m.reg. 1843-1885
- Journal 1787-1902
- Kopibøger 1836-1930
- Kopibog for nordre birks malermesterforening 1910-1914
- Kopibog for Fællesforeningen af Danmarks malermestre m.reg. 1917-1921
- Kopibog for voldgifts- og æresretten for Fællesforeningen af Danmarks Malermestre m.reg. 1903-1920
- Breve til og fra oldermand Tilly 1849-1861
- Breve fra akademiet 1826-1858
- Kvartalsbøger 1751-1863
- Regnskabs- og referatprotokoller 1804-1836
- Regnskabsprotokoller 1836-1892
- Udgifter ved mesterstykkers forfærdigelse 1847-1858
- Kassebog 1886-1888
- Protokol over medlemkøbt med register 1894-1905

Arkivserier består af en eller flere bestilingsenheder

FRA TIL ARKIVSERIER



1403 1971 Arkivregistratur, Lavsarkiver København

1732 1810 Indtægts- og udgiftsbog

1634 1906 Lavsprotokol ←

1662 1801 Protokol over til- og bortrejsende svende

1781 1881 Svendenes Geschenk- og indskrivningsbog

1740 1863 Svendenes regnskabsbog

1675 1860 Svendeprotokol ←

1777 1906 Tidepengebog

1675 1863 Tidepengeprotokol

HVOR?



Skomagerlav
skilt i træ
1718, Vejle



Skomagersvendenes
lavsskilt, Vejle

- Private arkiver
- Statens Arkiver først og fremmest "Landsarkiverne" og Erhvervsarkivet
- Københavns Stadsarkiv
- Lokalarkiver
- Laugene selv

BEMÆRK:

Sammenlægning af flere købstæders laugsvæsen

3xI

Identificér det rigtige laug

Identificér det rigtige
arkivalie

Identificér den rigtige
person

